

BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ

Cemal ELİTAŞ*

Yaşar ÖZDEMİR**

ÖZET

Bu çalışma ile ekonominin en önemli düzenleyicilerinden biri olan bankalarda iç kontrol sistemine dikkat çekilmek istenmiştir. Çalışma banka kavramının incelenmesi, bankaların faaliyet konuları, iç kontrol sistemi ve bankalar için kontrol politika ve prosedürlerinin belirlenmesi şeklinde dört temel bölümden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Banka, denetim, iç denetim, iç kontrol sistemi.

INTERNAL CONTROL SYSTEM OF BANKS

ABSTRACT

This study aims to attract attention to internal control system of banks which is one of the most important regulatory of economics. This study is consist of four basic part: the concept of bank, operational fields of banks, internal auditing and control policies and procedures for banks.

Key Words: Bank, auditing, internal auditing, internal control system.

GİRİŞ

Dünya ekonomisine baktığımızda, hedeflenen, hızlı küreselleşme ve gelişen baş döndürücü teknoloji ile birlikte, ülkeler arası sınırlar ortadan kalkmış ve finans piyasaları da tam serbestleşme içerisine girmiştir. Bu piyasa içerisinde etkileşim uluslar arası olmakta ve bir ülkedeki olumlu veya olumsuz gelişmeler tüm dünyada az yada çok etkisini göstermektedir. Bankaların kendilerini yenilemeleri, gelişen pazardaki yerlerini koruyabilmeleri, güvenilirlikleri açısından önemli olmaktadır. Bu noktada bankalar, muhtemel iç ve dış risklere karşı etkili bir yönetim sergilemelidirler. Fakat, banka yönetimin tüm bu faaliyetleri yapabilmeleri veya denetimlerini gerçekleştirebilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle banka yönetimi, tüm organizasyon yapısını bir çarptaki dişlilerin uyumu gibi koordine etmelidir. Herhangi bir risk olmadığını bile varsaysak; "kontrol güvene engel değildir" ilkesince, bankalar tüm faaliyetlerini ister tek tek isterse konsolide olarak kontrol etmek zorundadırlar. Bu noktada bankaların iç kontrol sistemlerini oluşturmaları ve etkin bir şekilde iç denetim fonksiyonu geliştirmeleri gerekmektedir.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü (Yrd.Doç.Dr.)

** T.C. Ziraat Bankası A.Ş. İç Kontrol Daire Başkanlığı Afyonkarahisar Şubesi İç Kontrol Bölümü (İç Kontrolör)

1. BANKA KAVRAMI

Banka, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacı güden veya kısaca; faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan bir kuruluştur. Bankanın başka bir tanımı ise; para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel ve kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu seçen bir ekonomik birimdir şeklinde yapılabilir (Takan, 2001: 2).

2. BANKALARIN FAALİYET KONULARI

Bankaların faaliyet konuları, faaliyet gösterilen ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyine ve uluslararası ilişkilerin genişliğine bağlı olarak farklılık gösterilebilir. Farklı nitelikteki bankacılık işlemlerini değişik kıstaslara göre farklı biçimlerde bölümlendirmek mümkündür. Yapılacak bölümlendirmeye kesin sınırlar konulmadan banka işlemlerini muhasebe ile olan ilişkileri açısından esas itibarıyla; kaynak sağlama işlemleri, kredi işlemleri, mali işlemler, hizmet işlemleri şeklinde dört grupta toplamak mümkündür (Sevilengül, 1997: 1-2). Burada anılan banka işlemlerinin nitelikleri kısaca açıklanacaktır.

Kaynak Sağlama İşlemleri (Fon Sağlama Fonksiyonu): Bankalar özkaynak ve yabancı kaynaklar olmak üzere fon sağlama fonksiyonunu yerine getirir. Özkaynakları kendi bünyelerinden, yabancı kaynakları ise üçüncü şahıslardan borçlanarak sağlamaktadırlar. Bankalar yabancı kaynakları mevduat toplamak suretiyle, Merkez Bankası kredilerinden faydalanarak, borçlanma senetleri çıkararak sağlayabilirler.

Kredi İşlemleri (Fon Kullanma Fonksiyonu): Bankalar fonları sağlarken belirli bir maliyetle elde etmektedirler. Yani verilen faizleri, komisyonları ve diğer giderleri karşılayabilmek amacıyla bu fonları kullanmalarına fon kullanma fonksiyonu veya kredi işlemleri adı verilir. Bu kredi işlemlerini de nakdi ve gayri nakdi kredi olmak üzere ikiye ayrılabilir.

Mali İşlemler (Kaydi Para Meydana Getirme Fonksiyonu): Bankalarda, nakdi para olmadan hesaplara borç veya alacak kaydı ile muhasebeleştirilerek oluşturulan bir para sistemidir.

Özellikle gelişmiş ülkelerin ticari bankalarında vadesiz mevduat hesabının açılmasındaki amaç, müşterilerin paralarını güvence altına alma, ödemelerinde kolaylık sağlama isteğidir. Bu nedenle çoğu ülkede vadesiz mevduata faiz verilmez. Bankadaki vadesiz mevduatın bir ödeme aracı olarak kullanılması, bu hesap üzerine çek verilmesi yoluyla olur. Böylece vadesiz mevduat sahipleri nakdi para almadan satın alma gücü elde etmiş olur. Bu nedenle vadesiz mevduat hesabına banka parası veya kaydi para adı verilir (Geylan, 1985:18).

Bankalar, kendi kaynaklarını değerlendirmek veya fiyat farkından yararlanmak üzere pazarlanabilir menkul kıymet portföyü oluşturmak suretiyle menkul kıymet alım satım işlemlerini de gerçekleştirirler (Sevilengül, 1997:225).

Bankaların belirlenen bir sürenin sonunda başlangıçta saptanan bir fiyat üzerinden geri satın almak şartıyla hazine bonosu, tahvil gibi menkul kıymetleri satması işlemi repo olarak adlandırılır (Sevilengül, 1997:229).

Bankaların yabancı para cinsinden gerçekleştirdikleri bankacılık işlemlerinin tümü kambyo işlemlerini oluşturur (Sevilengül, 1997:233).

Bankaların forward, swap, opsiyon ve finansal futures sözleşmeleri gibi mali araçları kullanarak gerçekleştirdikleri işlemler türev ürün işlemleri olarak nitelendirilir (Sevilengül, 1997:286-287).

Hizmet İşlemleri (Hizmet Fonksiyonu): Bankalar daha önce de belirtilen işlerin dışında pek çok konuda müşterilerine hizmet sunmaktadırlar. Bu hizmetler bankacılık sistemindeki gelişme düzeyine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Türkiye'de en çok görülen hizmet işlemlerine aşağıda yer verilmiştir (Sevilengül, 1997:294).

Müşteri Hesabına Menkul Kıymet Alım Satımı: Bankaların müşterileri adına borsada menkul kıymet alım satımı yapmaları ve çeşitli kuruluşların çıkaracakları menkul kıymetlerin satışına aracılık yapmaları bu kapsamdaki işlemleri oluşturur (Sevilengül, 1997:296).

Para Nakil İşlemleri: Bankaların çeşitli şekillerde bir yerden başka bir yere para gönderilmesine müşterileri adına aracı olmaları para nakil işlemleri olarak adlandırılır (Sevilengül, 1997:299).

Emanet Kabulü: Bankalar müşterilerine ait hisse senedi, tahvil, altın, kıymetli taş vb. kıymetlerle diğer emtiaların saklanması şeklindeki hizmetleri de yerine getirirler (Sevilengül, 1997:307).

Kasa Kiralanması: Bankalar yangın, su basması gibi afetlere dayanacak yapıda olan kasa dairelerinde çelikten yapılan çekmecelerden oluşan kasaları müşterilerin kullanımına sunarlar. Bu kasalarda müşterilere ait değerler yanma ve çalınma tehlikesi olmadan saklanır (Sevilengül, 1997:309).

3. GENEL OLARAK DENETİM – İÇ DENETİM – İÇ KONTROL SİSTEMİ KAVRAMLARI

Denetim, ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkin savlarla, kabul edilmiş ölçütler arasındaki uygunluğun derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgili kullanıcılarına iletmek amacıyla nesnel biçimde kanıt toplayan ve değerleyen sistematik bir süreçtir (Erdoğan, 2005: 1).

İç Denetçiler Enstitüsü tarafından 1978 yılında yapılan tanıma göre; "iç denetim işletmeye hizmet etmek üzere işletmenin faaliyetlerini incelemek ve değerlemek amacıyla işletme içerisinde oluşturulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur" (Kepekçi, 1982: 40).

Ancak yukarıda yapılan tanım iç denetimin sorumluluklarından veya iç denetimin artık sadece muhasebe kayıtlarının ve kontrollerinin incelenmesinden ibaret olmadığına dair herhangi bir açıklama içermemektedir (Sawyer, 2003: 8) Bu nedenle, 1994 yılında İç Denetçiler Enstitüsü tarafından iç denetimin daha geniş ve kapsamlı bir tanımı yapıldı. "İç denetim, işletmeye hizmet etmek üzere işletmenin faaliyetlerini incelemek ve değerlemek amacıyla işletme içerisinde oluşturulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur. İç denetim organizasyon içindeki bireylerin sorumluluklarını etkili bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olmak amacıyla onlara incelediği faaliyetlerle ilgili bilgiler ile yapılan analizler ve değerlendirmelerin sonuçlarını sunar, tavsiye ve önerilerde bulunur. İç denetimin amacı makul bir maliyetle kontrolün etkinliğini artırmayı da içine alır" (Pickett, 2000: 5).

İç kontrol sistemi ise şöyle tanımlanabilir; örgüt planı ile birlikte varlıkların korunması, bilginin doğruluk ve güvenilirliğinin sağlanması, faaliyetlerin verimliliğinin artırılması ve personelin yönetim politikalarına uyumunun sağlanması amacıyla alınan önlemler ve belirlenen yöntemler bütünüdür (Çömlekçi, 2001: 8).

4. BANKALARDA İÇ DENETİM

Bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemek amacı ile "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" hazırlanmış ve 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (BDDK, 2001: Md.6).

Yönetim kurulu, bir üyesini iç denetim işlevinin sürdürülmesi için görevlendirmek zorundadır (BDDK, 2001: Md.21).

Bankaların iç denetim sisteminin amaçlarına ulaşabilmesi için (BDDK, 2001: Md. 24);

- Banka faaliyetlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurulunca tespit edilmiş strateji ve politikalara uygun olarak, etkin bir şekilde planlanmasının ve yürütülmesinin kontrolünü,
- Risklerin tanımlanabilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını,
- Yönetim kurulunun, bankanın sermaye yeterliliğini, likiditesini, aktiflerinin kalitesini, bütçesine uygun kârlılık performansını ve bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine tam anlamıyla uygunluğunu düzenli ve zamanında izlemeye yetkili olmasını,

- Risk yönetim sisteminin etkin bir biçimde çalışmasını temin edecek şekilde oluşturulması gerekmektedir.

5. BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ

İç kontrol sistemi, işletmenin varlıklarının korunması, yanlışlıkların ve yolsuzlukların önlenmesi ve bulunması, muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğin sağlanması, muhasebe bilgilerinin zamanında hazırlanmasının sağlanması ve işletme faaliyetlerinin yönetim politikalarına uygunluğunun sağlanması, amaçlarına ulaşmak için işletme faaliyetlerinin düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamada yardımcı olan, işletme yönetimi tarafından kabul edilmiş politikalar ve prosedürlerdir (Kepekçi, 1996: 55).

Banka işletmelerinde iç kontrol departmanı bulunmalıdır. Bu iç kontrol merkezi; iç kontrol sürecinin etkinliğini izleyerek değerlendirir ve gerektiğinde bu süreçte kontrol etkinliğini koruyacak şekilde değişiklikler yapar (BDDK, 2001: Md. 2). İç kontrol merkezine bağlı iç kontrol elemanları, görevlerini fiziken bankaların şubelerinde gerçekleştirirler (BDDK, 2001: Md. 25).

İç kontrol elemanları, inceleme konuları ile ilgili işlemlerin yasal düzenlemelere, banka mevzuatına, banka yönetiminin hedef ve politikalarına uygunluğunu kontrol etmekte ve bankada standartların yerine getirilip getirilmediğini, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığını incelemektedirler (Aslan, 2003: 132).

Banka iç kontrol sisteminin, banka yönetim kurulu, banka yöneticileri ve diğer banka personelinden etkilenen bir süreç olduğu ve iç kontrolün herhangi bir zamanda uygulanan prosedür ve politikaların ötesinde süreklilik arz eden ve bankanın her noktasında tüm banka çalışanlarının katılımı ile uygulanan bir sistem olduğu belirtilmektedir (Basle Committee On Banking Supervision, 1998: 1-15).

Özellikle son yıllarda bankacılık sektöründe önemli problemlerin bir çoğunun yetersiz iç kontrol sistemlerinden kaynaklandığı, dünyaca ünlü bazı bankaların yetersiz iç kontrol sistemleri bulunması sebebiyle hem finansal kayıplara uğradığı hem de itibar kaybettikleri görülmüştür (Wesberry, 1996: 1-2).

Japon Daiwa Bankası'nın 1995 yılında (Mandaro, 1997: 1-3) ve İngiltere'nin en eski (232 yıllık) ve itibarlı bankalarından Baring Bankası'nın uğradığı birer milyar doların üzerindeki kayıpla sonuçlanan olaylar, bu bankalarda etkin bir iç kontrol sistemlerinin kurulmamış olmasından kaynaklanmıştır. Her iki bankada da yeterli ölçüde iş bölümünün olmaması nedeniyle bankanın fonları üst yönetime rapor edilmeden riskli yatırımlara yöneltilmiştir (Brauchli, 1995: 1-6).

Bankalara sağladığı faydaları sebebiyle, etkin bir iç kontrol sistemine sekiz noktada ihtiyaç duyulmaktadır:

- Etkin bir iç kontrol sistemi, banka kuruluş amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, banka yönetiminin de önemli bir unsurudur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, banka faaliyetlerinin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, bankanın uzun dönemli karlılık hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, finansal ve yönetsel raporlamada bilgilerin güvenilirliğini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, bankaların beklenilmeyen zarar ve kayıpların meydana gelme riskini azaltır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, bankanın itibarının zedelenme riskini azaltır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, kanunlara, düzenlemelere, politikalara, planlara ve prosedürlere uyulmasına katkıda bulunur.

6. BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİNİN UNSURLARI

İç kontrol sistemi beş katlı bir piramit şeklinde düşünülebilir ve etkin bir iç kontrol sistemi birbirine geçmiş olan beş ayrı parçadan oluşur. İç kontrol sisteminde bu parçalardan birinin eksik olması sisteminin etkinliğini yitirmesine sebep olur. Bu unsurlar; iç kontrol çevresi, risk belirlenmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ve iç kontrol sisteminin izlenmesi şeklinde sıralanabilir (Frazier and Spradling, 1998: 3). Bu unsurlar alt kesimlerde kısaca tanımlanmıştır.

6.1. İç Kontrol Çevresi

İç kontrol piramidinin tabanını oluşturan kontrol çevresinin veya diğer bir deyişle kontrol ortamının uygun bir yapıda olması, etkin ve güvenilir bir iç kontrol sisteminin kurulması ve çalıştırılması için gereklidir. Organizasyon yapısı, personelin yeterliliği, yetki ve sorumluluk devrinin şekli, bütçe ve raporlama ve iç denetimin etkinliği kontrol çevresini etkileyen belli başlı faktörlerdir (Güredin, 1994: 174).

6.2. Riskleri Belirleme

Bankanın faaliyet amaçlarını gerçekleştirilmesinde büyük ölçüde etkisi olan ve bankanın iç yapısından veya dış çevreden gelen risklerin tanımlanması, bu riskleri azaltmaya yönelik olarak geliştirilecek kontrol usul ve yöntemlerinin belirlenmesi açısından gereklidir. Risk değerlendirilmesi kapsamında ele alınması gereken başlıca riskler; kredi, faiz oranı, likidite, kambiyo, faaliyet ve suiistimal riskleridir (Fraser, 1995: 11). Ancak konumuzun çerçevesi içerisinde bu risk türlerine yer verilmeyecektir.

6.3. Kontrol Faaliyetleri

Bankalarda kontrol faaliyetleri risk belirleme sürecinde tanımlanan risklere yönelik olarak tasarlanan ve uygulanan usul ve yöntemlerdir. Kontrol faaliyetleri üç aşamada gerçekleştirilir. İlk aşamada politikalar belirlenir, daha sonra belirlenen bu politikalara uygun yöntemlerin performansları değerlendirilir, son aşamada ise bu politikalara uyulup uyulmadığı doğrulanır. Kontrol faaliyetleri bankanın her noktasında görevli personelin katılımı ile gerçekleştirilir.

6.4. Bilgi ve İletişim

İç kontrol sisteminin etkin şekilde çalışabilmesi için, banka bünyesinde ihtiyaç duyulan bilginin varolması ve etkin bir iletişim ortamının bulunması gereklidir. Kullanılacak bilginin gerekli, güvenilir, zamanında elde edilen, erişimi kolay ve uyumlu bir format dahilinde sağlanmış olması durumunda bankacılık açısından "kullanışlı bilgi"den söz edilebilir. Bankacılıkta genel olarak bilginin, iç yapıya ilişkin olarak finansal, operasyonel ve uyumluluk verilerini, dış çevreye ilişkin olarak ise pazardaki gelişmeleri ve karar verme mekanizmasında ihtiyaç duyulacak diğer verileri içermesi beklenir.

6.5. İç Kontrol Sisteminin İzlenmesi

Bankacılık hızla gelişen dinamik bir sektördür. Bankalar, değişen iç ve dış koşullara bağlı olarak iç kontrol sistemlerinin işleyişini sürekli gözetim altında bulundurmak ve gereken değerlendirmeleri yapmak suretiyle iç kontrol sisteminin işleyişindeki etkinliği devam ettirmek durumundadırlar (Rotberg, 1992: 49).

Bankaların iç kontrol sistemini izlemeleri süreci, sadece günlük işlemlerle birlikte gerçekleştirilen iç kontrollerin etkinliğinin değerlendirilmesini içermez, aynı zamanda tüm kontrol sürecinin belirli aralıklarla değerlendirmesini de kapsar. Banka faaliyetlerinin gözetimindeki uğraşının yoğunluğu, faaliyetlerdeki risklerin niteliğine ve faaliyet koşullarındaki değişikliklere bağlı olarak değişim gösterir.

7. BANKA İŞLETMELERİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİ İÇİN KONTROL POLİTİKA VE PROSEDÜRLERİ BELİRLENMESİ

Bu bölümde bankacılık fonksiyonlarından; kredi işlemleri, yatırım işlemleri, finansal işlemler, faaliyetlerle ilgili işlemler, yönetimle ilgili işlemler ve bilgi işlemleri dikkate alınacak diğer spesifik bankacılık servisleri çalışmanın kapsamına dahil edilmeyecektir. Anılan bankacılık fonksiyonları için üst yönetimce belirlenecek özel amaçlı kontrol politika ve prosedürleri (kontrol noktaları) ortaya konmaya çalışılacaktır (Blackstone, 1994: 55-61).

7.1. Kredi İşlemlerinde Özel Amaçlı Kontrol Politika ve Prosedürleri

- Kredi işlemlerinin uygulanacak vade ve açılacak kredi tutarı bakımından yetkilendirilmiş olması.
- Kredi işlemlerinin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- Tahsili şüpheli olan alacakların doğru şekilde tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve tahsili şüpheli alacakların yetkilere uygun şekilde kayıtlanması.
- Taşınmaz varlıkların ve rehin eşyaların kapsandığı işlemlerin yetkilendirilmiş olması ve bu işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- Faiz, komisyon ve diğer tahsilatların müşterilere doğru tutarlar üzerinden yansıtılması.
- Faiz, komisyon ve diğer tahsilatların zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru kayıtlara yansıtılması.
- Rehin alınan eşyaların, kefaletlerle ve ikrazla ilgili belgelerin kaybolmasının veya yanlış yere kullanılmasının önlenmesi.

7.2. Yatırım İşlemlerinde Özel Amaçlı Kontrol Politika ve Prosedürleri

Pro-

- Yatırımların, ticari işlemlerin ve para piyasalarındaki işlemlerin yetkilendirilmiş olması ve bu işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- Yatırımlardan elde edilen gelirlerin, ticari işlemlerle ilgili menkul değerlerin ve para piyasası işlemlerindeki fonların zamanında doğru tutarlar üzerinden ve doğru hesaplara kayıtlanması.
- Yatırımlarda oluşan değer düşüklüklerinin anında belirlenmesi ve gereken kayıtların yapılması.
- Arzu edilmeyen yatırımların ve fiziki kayıpların önlenmesi veya bunlara ilişkin tespitlerin zamanında yapılması.
- Yabancı para cinsinden yapılan işlemlerin ve uluslararası piyasalarda gerçekleştirilen futures işlemlerinin yetkilendirilmiş olması ve bu işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru kayıtlara yansıtılması. Bu işlemlerle ilgili kur değerlendirmelerinin doğru kurlar üzerinden zamanında yapılması.

7.3. Finansal İşlemlerde Özel Amaçlı Kontrol Politika ve leri

Prosedür-

- Satınalma veya borçlanma yollarıyla elde edilen fonlarla, kiralama ve diğer yükümlülüklerle ilgili işlemlerin ve bu işlemlerle ilgili giderlerin yetkilendirilmiş olması ve bu işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.
- Özvarlıklarla ilgili işlemlerin yetkilendirilmiş olması ve zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.
- İştirak ve diğer bağlı ortaklıklara yapılan yatırımların verilen veya alınan avanslarla ilgili işlemlerin yetkilendirilmiş olması ve zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.
- Finansal futures ve forward işlemlerinin yetkilendirilmiş olması ve bu işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması. Bunlarla ilgili değerlendirme işlemlerinin doğru fiyatların kullanılarak gerçekleştirilmesi.

7.4. Faaliyetlerle İlgili İşlemlerde Özel Amaçlı Kontrol Politika ve Prosedürleri

- Paranın kaybolmasının önlenmesi veya kayıpların zamanında tespit edilmesi.
- Alınan mal ve hizmetler için yapılacak nakit ödemelerin yetkilendirilmiş olması.
- Nakit ödemelerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.
- Diğer bankalardan yapılan tahsilatların yetkilendirilmiş olması ve zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.
- Veznedar tarafından yapılan işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.
- Kredi ödemelerinin yetkilendirmelere uygun şekilde gerçekleştirilmesi.
- Mevduat hesaplarından para çekme işlemlerinin yetkilendirmelere uygun şekilde gerçekleştirilmesi.
- Kredi ve mevduatlarla ilgili müşteri işlemlerinin müşteri hesaplarına zamanında doğru değerler üzerinden kayıtlı olması.
- İşlemlerin kontrolü ile görevli birime giden dokümanların hepsinin kontrolden geçmesinin sağlanması.
- Mevduat faizlerinin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.
- Müşterilerden tahsil edilen hizmet masraflarının zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlı olması.

- On-line transfer işlemlerinin yetkilendirilmiş olması ve bu işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.

7.5. Yönetim İle İlgili İşlemlerde Özel Amaçlı Kontrol Politika ve Prosedürleri

- Maaş, ücret ve ücret benzeri harcamaların yetkilendirilmiş ve yerine getirilmiş işler için yapılması.
- Maaş, ücret ve ücret benzeri harcamaların doğru şekilde hesaplanması.
- Maaş, ücret ve ücret benzeri yükümlülüklerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- Diğer masrafların yetkilendirmelere uygun şekilde gerçekleştirilmesi.
- Diğer masraf ve yükümlülüklerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- Vergi ve benzeri yükümlülüklerle ilişkin ayrılacak karşılıkların zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- İhtiyati tedbirlerin belirlenmesi, gözetim altında tutulması ve gerekli ise kaydedilmesi.
- Maddi duran varlık amortismanları ve maddi olmayan varlıklarla ilgili değer azalışlarının zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- Banka donanımı ve ekipmanı ile ilgili işlemlerin yetkilendirmelere uygun şekilde gerçekleştirilmesi.
- Banka donanımı ve ekipmanı ile ilgili işlemlerin zamanında doğru tutarlar üzerinden doğru hesaplara kayıtlanması.
- Banka donanımı ve ekipmanında olabilecek kayıpların önlenmesi veya olabilecek kayıpların zamanında tespit edilmesi.
- Bankanın sorumlu olduğu varlık ve değerlerin yanlış kullanımının ve kaybolmasının önlenmesi veya anında tespit edilmesi.

7.6. Verilere (Datalara) Ait İlgili İşlemlerde Özel Amaçlı Kontrol Politika ve Prosedürleri

- Veri giriş işleminde; veri girişlerinin yetkilendirilmiş olması, veri girişlerinin doğru olması, veri girişlerinin tam ve bir kez işlenmiş olması.
- Dosyalama işleminde; ana dosyalara yüklenen verilerin yetkilendirmelere uygun olarak muhafaza edilmesi, ana dosyalara yüklenen verilerin doğru olarak kalmasının sağlanması, dosyalara veri eklenmesi, değiştirilmesi veya silinmesi işlemlerinin ek-

siksiz olarak yapılması, ana dosyalara ilişkin işlemlerde doğru versiyonların kullanılması.

- Bilgi işleme işlevinde; bilgi işlemede değerlendirilen verilerin ve yapılan değerlendirme sonuçlarının doğru olması.
- Çıktı işlevinde; veri çıktılarının ve raporlarının tam ve doğru olması, çıktıların ilgili yerlere dağıtımının uygun şekilde gerçekleştirilmesi ve çıktıların amaçlara uygun olmayan şekilde kullanılmasının önlenmesi.

SONUÇ

Bu çalışma içerisinde bankalarda etkin olarak işleyen bir iç kontrol sisteminin gerekliliği, bu iç kontrol sisteminin sahip olması gereken unsurların niteliği ve iç kontrol sistemlerinde uygulanan kontrol politika ve prosedürlerinin hangi faktörler dikkate alınarak ve nasıl geliştirilmesi gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Kâr amaçlı iktisadi işletmeler olan bankalarda, diğer iktisadi işletmelerde de olduğu gibi iç kontrol sistemlerinin kuruluş hedefleri; faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğin sağlanması, finansal ve yönetsel bilgilerin güvenilirliği ile bütünlüğünün sağlanması, faaliyetlerin uygulamadaki yasa ve düzenlemelere uygunluğunun sağlanması noktaları etrafında toplanmaktadır.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi, faaliyetlerin sürdürülmesi sürecinde ortaya çıkabilecek hata, hile ve usulsüzlüklerin önlenmesi ve bankacılık faaliyet yapısındaki mevcut risklerin azaltılarak minimize edilmesi için etkin olarak işleyen bir iç kontrol sistemine ihtiyaç duyulmasına yol açmaktadır.

Bununla birlikte, iç kontrol sistemi oluşturulurken koşullarda zamanla meydana gelebilecek değişikliklerin kontrol politika ve prosedürlerini zayıflatabileceği ve kontrol maliyetlerini de arttırabileceği göz önünde tutularak, iç kontrol sistemleri geliştirilirken her zaman insan faktörünün sistemin en önemli parçası olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Fayda-maliyet analizi dikkate alınarak geliştirilen iç kontrol politika ve prosedürlerinden daha fazla verim alınabilmesi ve değişen koşullarda iç kontrol sisteminin etkinliğini koruyabilmesi için banka çalışanlarına kontrol kültürü aşılması önemli olup, kontrol kültürü iç kontrol sisteminin düşünsel yönünü oluşturmaktadır. Kontrol kültürünün çalışanlara aşılması "örgütsel vatandaşlık" kavramı çerçevesinde düşünülebilir. En basit ifade ile çalıştığı kuruma vatandaşlık duygusu gibi bir bağ ile bağlanan çalışan çalıştığı işletmenin kayba veya zarara uğramaması için elinden geldiğince çaba sarfedecektir. Böylece örgütsel vatandaşlık kavramı içerisinde çalışanın kontrol kültürü de gelişecektir.

KAYNAKÇA

- ASLAN, Sinan. (2003), **Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK). (2001), **Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, 08.02.2001 Tarihli Resmi Gazete, Sayı 24312.
- BASLE COMMITTE. (1998), **Basle Committee On Banking Supervision**.
- BLACKSTONE, W.J. and others. (1994), **Bank Control And Audit**, American Bankers Association Pres, Washington D.C.
- BRAUCHLI, Marcus. and others. (1995), *Baring PLC Officials May Have Been Aware Of Trading Position*, **Wall Street Journal**, March 6.
- ÇÖMLEKÇİ, Ferruh. (2001), **Muhasebe Denetimi**, Birlik Ofset, Eskişehir.
- ERDOĞAN, Melih. (2005), **Denetim**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Eskişehir.
- FRASER, R.Donald and SPRADLING L.C. (1998), *Another New Definition Of Internal Control For Auditors*, **CPA Journal**, January.
- FRASER, R.Donald, GUP E. Benton, and KOLARI W. James. (1995), **Commercial Banking**, West Publishing Company, San Fransisco.
- GEYLAN, Ramazan. (1985), **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- GÜREDİN, Ersin. (1994), **Denetim**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- KEPEKÇİ, Celal. (1982), **İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğini Sağlamada İç Denetimin Rolü**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 251/17, Eskişehir.
- KEPEKÇİ, Celal. (1996), **Bağımsız Denetim**, Lazer Ofset, Ankara.
- MONDARO, L. (1997), *GAD Reports Weak Controls At FBOS*, **Internal Banking Regulator**, 1(38) June.
- PICKETT, Spencer K.H. (2000), **The Internal Auditing Handbook**, John Willey and Sons., England.
- ROTBERG, H.Eugene. (1992), **Risk Management in Financial Services** OECD, Paris.
- SAWYER, Lawrence B. (2003), **Sawyer's Internal Auditing**, The Institute of Internal Auditors, Florida.
- SEVİLENGÜL, Orhan. (1997), **Banka Muhasebesi**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- TAKAN, Mehmet. (2001), **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim**, Nobel Yayınları, İstanbul.
- WESBERRY, James. and others. (1996), *Assessing Internal Controls in LAC Accountability And Auditing*, 1(9) March.